

ปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่า ทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

อาภาพรรณ วิเศษ¹

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปราโมทย์ ประจนปัจจนึก²

บทคัดย่อ

ในปัจจุบันประเทศไทยมีสถิติการเกิดอาชญากรรมมากขึ้นจึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการป้องกันและปราบปรามการกระทำ ความผิดอาญาและมีบทบาทในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยกระบวนการยุติธรรมนั้นต้องมี ระบบ (System) รูปแบบ (Form of Justice) และกลไก (Mechanism) ทางกฎหมายที่บริสุทธิ์ยุติธรรม มี มาตรฐานการดำเนินกระบวนการที่มีความเป็นภาวะวิสัย มีความเป็นเสรีนิยม เป็นประชาธิปไตย โปร่งใส สามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและรักษาความสงบเรียบร้อยให้กับสังคมได้เป็นอย่างดี โดยปกติในการ ดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้นจะมีหน่วยงานของรัฐซึ่งต้องบังคับใช้กฎหมายอาญา เช่น หน่วยงานตำรวจ หน่วยงานอัยการ หน่วยงานศาล หน่วยงานในกระทรวงยุติธรรมทำงานเชื่อมต่อกันอย่าง เป็นระบบภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายที่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจน ซึ่งในการบังคับใช้กฎหมายแก่ผู้ถูก กล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้น ตั้งแต่ในชั้นสืบสวน สอบสวน พิจารณาพิพากษา ตลอดจนชั้นบังคับโทษ ย่อมเกิดผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245 และมาตรา 246 บัญญัติ รองรับสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิด อาญาของผู้อื่นโดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้นและไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น รวมทั้งการรับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในกรณีของบุคคลซึ่งตก เป็นจำเลยในคดีอาญา และถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีหากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดคดี นั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด นอกจากนี้ยังมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 และมาตรา 44/2 เพื่อให้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะร้องขอในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เพื่อให้ศาลบังคับให้จำเลยใช้ค่า สินไหมทดแทนนอกเหนือจากกรณีที่พนักงานอัยการอาจเรียกร้องแทนผู้เสียหายเฉพาะกรณีเรียกคืน ทรัพย์สินและราคา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43

สำหรับบุคคลที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังในระหว่างพิจารณาคดี หากศาลมีคำ พิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดจำเลยก็มีสิทธิที่จะ ได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนจนได้รับสิทธิที่เสียไปเพราะการนั้นกลับคืน ดังที่บัญญัติ ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 246 และพระราชบัญญัติค่าตอบแทน

¹ นักศึกษาหลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต สาขานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต

² อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

ผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องรองรับ สิทธิดังกล่าว

ตามที่ได้กล่าวถึงแนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาทั้งในเรื่องหลักการแนวคิดพื้นฐาน แนวทางการเยียวยาความเสียหายที่ปรากฏในกฎหมายของต่างประเทศ และแนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ตามกฎหมายไทย ไปข้างต้นนั้น พบว่า มีลักษณะการเยียวยาสองรูปแบบ คือ

1. การเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาโดยรัฐ มีอยู่สองลักษณะ คือ การเยียวยาในลักษณะที่เป็นการสงเคราะห์จากรัฐ และการเยียวยาในลักษณะที่เป็นการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

2. การเยียวยาความเสียหายโดยการใช้สิทธิทางศาล ซึ่งผู้เสียหายและจำเลยสามารถใช้สิทธิฟ้องต่อศาลเพื่อให้ผู้กระทำความผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ตนโดยอาศัยหลักกฎหมายแพ่งในเรื่องละเมิด

1. ที่มาและความสำคัญของปัญหา(แบบย่อ)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245 และมาตรา 246 บัญญัติรองรับสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่นโดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้น และไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น รวมทั้งการรับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทนในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญา และถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีหากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในคดีนั้นว่า ข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด ดังนั้น เพื่อให้การรับรองสิทธิดังกล่าวเป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยจึงได้ตราพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ขึ้น และได้ประกาศใช้เป็นกฎหมายโดยมีผลบังคับตั้งแต่วันที่ 13 พฤศจิกายน พ.ศ. 2544

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ โดยสำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา เป็นหน่วยงานหลักที่มีภารกิจในการให้บริการประชาชนที่มาขอรับความช่วยเหลือทางการเงินตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 มีหน้าที่ในการปฏิบัติงานธุรการของคณะกรรมการ และคณะอนุกรรมการตามพระราชบัญญัตินี้ รับคำขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่าย พร้อมทั้งทำความเข้าใจเห็นเสนอต่อคณะกรรมการหรืออนุกรรมการ ประสานงานกับหน่วยงานราชการอื่นหรือบุคคลใดๆ เพื่อขอทราบข้อเท็จจริงหรือความเห็นเกี่ยวกับการขอรับค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่าย เก็บรวบรวม และวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการจ่ายค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่าย กระทำกิจการตามที่รัฐมนตรี คณะกรรมการ หรือคณะอนุกรรมการมอบหมายจากการบังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 พบว่ายังคงมีปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายดังกล่าว ทั้งในทางทฤษฎีและการปฏิบัติอยู่ ทำให้การทำงานของเจ้าหน้าที่ยังมีปัญหาและประชาชนไม่ได้รับการเยียวยาอย่างเต็มที่และทั่วถึงเท่าที่ควรจะเป็น เช่น เจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานขาดความรู้ความเข้าใจในทางปฏิบัติในการตีความกฎหมาย

การแสวงหาข้อเท็จจริง รวมถึงไม่ทราบแนวทางนโยบายของผู้บริหารระดับสูงทำให้เกิดความล่าช้าในการทำงานและปฏิบัติตามแนวทางเจตนารมณ์ของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 ได้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ ขาดกำลังเจ้าหน้าที่ในการปฏิบัติงานยังผลให้ประชาชนผู้รับบริการ เช่น ผู้เสียหาย จำเลย ไม่ได้รับทราบและเข้าถึงสิทธิตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายจำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 อย่างเต็มที่ ทั้งถึงและเท่าเทียมกัน ดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการศึกษาถึงตัวบทบัญญัติของกฎหมายและการบังคับใช้เพื่อนำมาแก้ไขปรับปรุงต่อไป

2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

- 2.1 เพื่อศึกษาแนวคิดความเป็นมาและหลักการของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544
- 2.2 เพื่อศึกษาถึงสภาพปัญหาเกี่ยวกับการบังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544
- 2.3 เพื่อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมายของประเทศไทยต่อไป

3. ขอบเขตการวิจัย

วิทยานิพนธ์นี้มุ่งที่จะศึกษาแนวคิด หลักกฎหมายและการปฏิบัติในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนในระหว่างการดำเนินคดีและภายหลังการดำเนินคดีตลอดจนหน่วยงานที่เป็นผู้บังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 โดยจะศึกษาเกี่ยวกับบทบัญญัติของกฎหมายหรือมาตรการทางกฎหมายที่ใช้บังคับในประเทศไทยเปรียบเทียบกับบทบัญญัติของกฎหมายหรือมาตรการทางกฎหมายที่ใช้บังคับในต่างประเทศ

4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

เป็นการศึกษาแบบการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยทำการศึกษาค้นคว้าและรวบรวมข้อมูลจากตำรากฎหมาย ตำบัทกกฎหมาย บทความ งานวิจัยและวิทยานิพนธ์ รวมทั้งข้อมูลทางอินเทอร์เน็ตที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศไทยและต่างประเทศตลอดจนมีการสัมภาษณ์กลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นประชาชนที่เป็นผู้เสียหายหรือจำเลยตลอดจนเจ้าหน้าที่ของหน่วยงานที่มีหน้าที่บังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 จะนำข้อมูลที่ได้มาทั้งหมดมารวบรวมและวิเคราะห์เปรียบเทียบมารวบรวมให้เป็นระบบและทำการวิเคราะห์เปรียบเทียบต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในปัจจุบันประเทศไทยมีสถิติการเกิดอาชญากรรมมากขึ้น จึงเป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการป้องกันและปราบปรามการกระทำ ความผิดอาญาและมีบทบาทในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม โดยกระบวนการยุติธรรมนั้นต้องมี

ระบบ (System) รูปแบบ (Form of Justice) และกลไก (Mechanism) ทางกฎหมายที่บริสุทธิ์ยุติธรรม มีมาตรฐานการดำเนินกระบวนการที่มีความเป็นภาวะวิสัย มีความเป็นเสรีนิยม เป็นประชาธิปไตย โปร่งใส สามารถคุ้มครองสิทธิเสรีภาพและรักษาความสงบเรียบร้อยให้กับสังคมได้เป็นอย่างดี โดยปกติในการดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญานั้น จะมีหน่วยงานของรัฐซึ่งต้องบังคับใช้กฎหมายอาญา เช่น หน่วยงานตำรวจ หน่วยงานอัยการ หน่วยงานศาล หน่วยงานในกระทรวงยุติธรรมทำงานเชื่อมต่อกันอย่างเป็นระบบภายใต้บทบัญญัติของกฎหมายที่ได้บัญญัติไว้อย่างชัดเจน ซึ่งในการบังคับใช้กฎหมายแก่ผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิดนั้น ตั้งแต่ในชั้นสืบสวน สอบสวน พิจารณาพิพากษา ตลอดจนชั้นบังคับโทษ ย่อมเกิดผลกระทบต่อสิทธิและเสรีภาพของผู้ถูกกล่าวหาว่ากระทำความผิด

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 มาตรา 245 และมาตรา 246 บัญญัติรองรับสิทธิในการได้รับการช่วยเหลือจากรัฐของบุคคลซึ่งได้รับความเสียหายเนื่องจากการกระทำความผิดอาญาของผู้อื่นโดยตนมิได้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการกระทำความผิดนั้นและไม่มีโอกาสได้รับการบรรเทาความเสียหายโดยทางอื่น รวมทั้งการรับรองสิทธิในการได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในกรณีของบุคคลซึ่งตกเป็นจำเลยในคดีอาญา และถูกคุมขังระหว่างการพิจารณาคดีหากปรากฏตามคำพิพากษาอันถึงที่สุดในการคดีนั้นว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นที่ยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด นอกจากนี้ยังมีการแก้ไขเพิ่มเติมประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 44/1 และมาตรา 44/2 เพื่อให้ผู้เสียหายมีสิทธิที่จะร้องขอในคดีอาญาที่พนักงานอัยการเป็นโจทก์เพื่อให้ศาลบังคับให้จำเลยใช้ค่าสินไหมทดแทนนอกเหนือจากกรณีที่พนักงานอัยการอาจเรียกร้องแทนผู้เสียหายเฉพาะกรณีเรียกคืนทรัพย์สินและราคา ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 43

สำหรับบุคคลที่ตกเป็นจำเลยในคดีอาญาและถูกคุมขังในระหว่างพิจารณาคดี หากศาลมีคำพิพากษาถึงที่สุดว่าจำเลยมิได้กระทำความผิด หรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิดจำเลยก็มีสิทธิที่จะได้รับค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายตามสมควร ตลอดจนได้รับสิทธิที่เสียไปเพราะการนั้นกลับคืน ดังที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 246 และพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทน และค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 และกฎหมายที่เกี่ยวข้องรองรับสิทธิดังกล่าว

ตามที่ได้กล่าวถึงแนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาทั้งในเรื่องหลักการแนวคิดพื้นฐาน แนวทางการเยียวยาความเสียหายที่ปรากฏในกฎหมายของต่างประเทศ และแนวทางการเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายในคดีอาญา ตามกฎหมายไทย ไปข้างต้นนั้น พบว่ามีลักษณะการเยียวยาสองรูปแบบ คือ

1. การเยียวยาความเสียหายแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาโดยรัฐ มีอยู่สองลักษณะคือการเยียวยาในลักษณะที่เป็นการสงเคราะห์จากรัฐ และการเยียวยาในลักษณะที่เป็นการชดเชยค่าสินไหมทดแทน
2. การเยียวยาความเสียหายโดยใช้สิทธิทางศาล ซึ่งผู้เสียหายและจำเลยสามารถใช้สิทธิฟ้องต่อศาลเพื่อให้ผู้กระทำความผิดชดเชยค่าสินไหมทดแทนให้แก่ตนโดยอาศัยหลักกฎหมายแพ่งในเรื่องละเมิด

นอกจากนี้เมื่อศึกษาระบบการเยียวยาและชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา จากกฎหมายต่างประเทศแล้วอาจสรุปได้ว่ามีรูปแบบใหญ่ ๆ คือ

1) ระบบ Damages เป็นการแยกการเรียกชดใช้ค่าเสียหายทางแพ่งและทางอาญาออกจากกัน อย่างเห็นได้ชัด เช่น ประเทศไทย

2) ระบบ Restitution ถือว่าการชดใช้ค่าเสียหายเป็นสิทธิทางแพ่งแต่ก็ดำเนินการด้วยคำพิพากษาของศาลอาญา ระบบนี้เป็นระบบที่ใช้แพร่หลายที่สุด พบได้ในประเทศ ฝรั่งเศส

3) ระบบ Restitution ผสมผสานระหว่างสิทธิทางแพ่งและทางอาญา การชดใช้ในรูปแบบนี้จะมีลักษณะของการลงโทษแฝงอยู่ด้วย ประเทศที่ใช้ระบบนี้ได้แก่ สหรัฐอเมริกา เป็นต้น

4) ระบบ Compensation มีลักษณะเป็นสิทธิทางแพ่งและดำเนินการโดยศาลอาญาแต่มีแหล่งเงินสนับสนุนโดยรัฐ

5) ระบบ Compensation มีลักษณะเป็นกลางและมีกระบวนการพิจารณาคำร้องเป็นพิเศษอันเป็นการจ่ายค่าทดแทนโดยรัฐ ประเทศที่ใช้ระบบนี้ได้แก่ สหราชอาณาจักร ญี่ปุ่น เป็นต้น³

จากการศึกษาเปรียบเทียบบทบัญญัติของกฎหมายในเรื่องการเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยของประเทศไทย ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่น และประเทศสหรัฐอเมริกาจะเห็นได้ว่า การที่ประเทศไทยได้บัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับการการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาไว้ แต่ยังมีปัญหาอุปสรรคในเรื่องการบังคับใช้ ย่อมเป็นการขัดต่อหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาดังนี้

1. เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องเนื่องจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม มีจำนวนบุคลากรน้อย แต่มีบทบาทภารกิจที่ต้องดูแลและประชาชนผู้เสียหาย และจำเลยทั่วประเทศ ซึ่งพนักงานคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในแต่ละจังหวัดมีบุคลากรเพียง 1 คน ต่อ 1 จังหวัดทำให้การดูแลช่วยเหลือประชาชนเป็นไปด้วยความลำบากและไม่ทั่วถึง และการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ ของประเทศไทยยังเป็นไปไม่คล่องแคล่วต่างคนต่างทำไม่มีการแลกเปลี่ยนประสานงานกัน ซึ่งที่ผ่านมาผู้บริหารพยายามทำความร่วมมือเท่าที่จะประสานได้แต่ก็ยังไม่สามารถรองรับประชาชนผู้เสียหายและจำเลยที่มาขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานได้และเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ประสานงานกับชุมชน ผู้นำ ฝ่ายปกครอง ด้วยการขอความร่วมมือและความคุ้นเคย ซึ่งไม่มีบทบัญญัติในกฎหมายให้ฝ่ายปกครองเข้ามาเป็นเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 โดยตรงที่ผ่านมาจึงยังไม่ได้รับความร่วมมือ

2. ฐานความผิดที่ผู้เสียหายอาจขอรับการเยียวยากำหนดให้มีการจ่ายค่าเสียหายในคดีจราจร ด้วยซึ่งมีการซ้ำซ้อนกับกฎหมายจราจรและการประกันภัย

3. ระยะเวลาในการยื่นคำขอตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กำหนดให้ยื่นคำขอรับค่าตอบแทน ภายในกำหนด 1 ปี ซึ่งฐานความผิดและความยากง่ายในแต่ละคดีมีความยากง่ายต่างกันในเรื่องการค้นหายานหลักฐานเพื่อที่จะนำมาประกอบการพิจารณาค่าขอรับค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ทำให้อาจเกิดความผิดพลาดในการพิจารณาค่าขอ

³จิววัฒน์ จงสงวนดี ข้อมูลเอกสารของสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา กลุ่มกฎหมายที่สิบสอง หน้า 54 (7)

4. งบประมาณที่กรมคุ้มครองสิทธิได้รับเพื่อจ่ายให้กับผู้เสียหายและจำเลยใช้งบประมาณแผ่นดินอย่างเดียวนั้นปีละ 300 ล้านบาท ซึ่งไม่เพียงพอ กับจำนวนผู้เสียหายและจำเลยที่เพิ่มขึ้นในแต่ละปี กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพไม่มีการจัดตั้งกองทุนค่าตอบแทน เนื่องจากตลอดระยะเวลา 17 ปีที่กฎหมายฉบับนี้ใช้บังคับยังมีปัญหาอุปสรรคในเรื่องงบประมาณซึ่งไม่เพียงพอแก่การจ่ายให้แก่ผู้เสียหายและจำเลยในแต่ละปีงบประมาณ เนื่องจากงบประมาณที่ได้รับจากรัฐบาลไม่เพียงพอและทำให้เกิดความล่าช้าผู้เสียหายและจำเลยบางส่วนได้รับความเดือดร้อน

5. การรับรู้สิทธิของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาไม่รับรู้สิทธิและขั้นตอนในการดำเนินการยื่นคำขอหรือเรียกร้องตามสิทธิของตนที่มีอยู่ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหาย และค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544

6. สรุปผลการวิจัย

จากการที่บทบัญญัติของกฎหมายของประเทศไทยได้มีการกำหนดให้มีการคุมขังผู้ต้องหาหรือจำเลยที่อยู่ระหว่างการสอบสวนหรือการพิจารณาคดีในสถานที่อื่นนอกจากเรือนจำได้ โดยสถานที่อื่นนั้นต้องไม่ใช่สถานตำรวจหรือสถานที่ควบคุมผู้ต้องหาของพนักงานสอบสวนนั้น และยังได้กำหนดให้มีการควบคุมหรือคุมขังผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไว้ต่างหากจากนักโทษเด็ดขาดเท่าที่จะกระทำได้ ซึ่งแสดงให้เห็นว่า กฎหมายได้เปิดช่องว่างให้เป็นดุลพินิจของศาล ซึ่งเป็นผลให้ในทางปฏิบัติก็จะมีการนำตัวผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีไปควบคุมหรือคุมขังไว้ในเรือนจำ และได้มีการควบคุมหรือคุมขังไว้ร่วมกับนักโทษเด็ดขาด ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบทบัญญัติของกฎหมายของประเทศไทยนั้นไม่เคร่งครัด ไม่สามารถบังคับใช้ได้จริง จึงควรที่จะแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติของกฎหมายและระเบียบข้อบังคับต่างๆ ให้มีความชัดเจน ทั้งในเรื่องหลักเกณฑ์ในการคุมขังระหว่างพิจารณาคดี หลักประกันในการปล่อยชั่วคราว ตลอดจนสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดีควรจะได้รับตามหลักการพื้นฐานและหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังระหว่างพิจารณาคดี

7. การอภิปรายผล

หากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประเทศไทยได้มีการแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติของกฎหมายและระเบียบข้อบังคับต่างๆ ที่เกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาในเรื่องการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาให้มีความชัดเจน และสามารถเพิ่มบทบัญญัติในส่วนของเจ้าหน้าที่ที่เข้ามาเป็นเจ้าพนักงานตามกฎหมายและเพิ่มเติมแหล่งที่มาของงบประมาณในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญาในรูปแบบของกองทุน จะก่อให้เกิดผลดี คือ จะทำให้บทบัญญัติกฎหมายของประเทศไทยมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลทั้งในทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ และยังทำให้สามารถรับรองคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาได้อย่างแท้จริง กล่าวคือ จะสามารถช่วยเหลือให้ผู้เสียหายและจำเลยรับรู้สิทธิของตน ให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล และลดภาระการบริหารจัดการงบประมาณแผ่นดินได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิผล

8. ข้อจำกัดในการทำวิทยานิพนธ์

เป็นการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาในการบังคับใช้พระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 การคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาเพื่อแก้ไขปรับปรุงบทบัญญัติของกฎหมายและระเบียบข้อบังคับต่างๆ ในเรื่องหลักเกณฑ์ในการจ่ายค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ตลอดจนสิทธิและเสรีภาพตามหลักการพื้นฐานและหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญาให้มีความชัดเจน

9. ข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาถึงสภาพปัญหาและแนวทางการปฏิบัติของพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ของประเทศไทยในเรื่องที่เกี่ยวกับการเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา โดยศึกษาเปรียบเทียบกับบทบัญญัติของกฎหมายและวิธีปฏิบัติของกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกา นั้นแสดงให้เห็นว่า ทั้งในประเทศไทย ประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกาต่างก็ได้มีบทบัญญัติเกี่ยวกับการช่วยเหลือเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยเหมือนกันโดยมีสาระสำคัญหลักคล้ายกัน เช่น การจ่ายค่าตอบแทนเป็นตัวเงิน ซึ่งเป็นสิ่งที่มองเห็นได้อย่างเป็นรูปธรรม แต่รายละเอียดและที่มายังมีความแตกต่างกันอยู่บ้างในหลักเกณฑ์และวิธีการขอรับเงิน รวมถึงตลอดถึงการกำหนดรูปแบบบทบัญญัติของกฎหมายซึ่งในบางประเทศกำหนดไว้ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา บางประเทศกำหนดโดยแยกเป็นกฎหมายต่างหากจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ในส่วนประเทศไทยนั้นแม้จะได้มีการบัญญัติกฎหมายเป็นพระราชบัญญัติแยกต่างหากจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก็ตาม แต่ยังคงมีปัญหาและอุปสรรคสำคัญ ทั้งในแง่การช่วยเหลือเยียวยาแก่ประชาชนที่ตกเป็นผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา ในลักษณะของการจ่ายเงินช่วยเหลือเบื้องต้นและการขาดเอกภาพของหน่วยงานเหมือนบทบัญญัติกฎหมายและวิธีดำเนินกระบวนการยุติธรรมทางอาญาของประเทศสาธารณรัฐฝรั่งเศส ประเทศญี่ปุ่นและประเทศสหรัฐอเมริกา ซึ่งเป็นผลให้ประเทศไทยไม่สามารถคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของผู้เสียหายและจำเลยได้อย่างมีประสิทธิภาพประสิทธิพล อีกทั้งไม่สามารถแก้ไขปัญหาการเยียวยาผู้เสียหายและจำเลยตามที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ดังนั้นจึงควรมีการแก้ไขพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ของประเทศไทยดังต่อไปนี้

1. ควรมีการแก้ไขเพิ่มเติมบทบัญญัติพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ.2544 ให้ชัดเจนเกี่ยวกับเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องและดูแลซึ่งมีบทบาทหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองเข้ามาเป็นเจ้าหน้าที่ตามพระราชบัญญัตินี้ด้วยเพื่อที่การช่วยเหลือแจ้งสิทธิแก่ผู้เสียหายและจำเลยจักได้รับการแจ้งสิทธิและช่วยเหลืออย่างทั่วถึงมีการแลกเปลี่ยนประสานงานระหว่างหน่วยงาน และเชื่อมโยงข้อมูลกันระหว่างหน่วยงานเพื่อให้การช่วยเหลือผู้เคราะห์ร้ายหรือจำเลยเป็นไปอย่างรวดเร็วและทั่วถึงทันที่ที่เป็นไปอย่างรวดเร็วตามหลักมาตรฐานสากล โดยกำหนดเป็นบทบัญญัติทางกฎหมาย

2. ควรมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงในเรื่องฐานความผิดที่ผู้เสียหายอาจขอรับการเยียวยาได้ตามพระราชบัญญัติค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 บัญญัติให้ผู้เสียหายได้มีสิทธิขอรับค่าตอบแทนได้ซึ่งมีฐานความผิดเกี่ยวกับชีวิตร่างกายซึ่งเกี่ยวข้องกับ การประมาททำให้ผู้อื่นได้รับบาดเจ็บหรือเสียชีวิตจากอุบัติเหตุจราจร ซึ่งมีกฎหมายอื่นช่องทางอื่นในการ เยียวยาอยู่แล้วตามกฎหมายจราจร หรือการคุ้มครองผู้ประสบภัยจากรถ เป็นต้นเมื่อพิจารณาจากกฎหมาย ต่างประเทศแล้วบางประเทศมีการแยกต่างหากจากกันไม่นำมารวมกับกฎหมายเรื่องการเยียวยาเหยื่อ อาชญากรรม

เมื่อพิจารณาด้านฐานความผิดที่กฎหมายต่างประเทศให้ความคุ้มครองแล้ว แต่ละประเทศต่าง ก็มีกำหนดแตกต่างกันออกไป แต่ที่เห็นคล้ายกันคือ จะเป็นการให้ความคุ้มครองที่เกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย โดยไม่ได้ให้ความคุ้มครองถึงความผิดเกี่ยวกับทรัพย์สิน และยังกำหนดให้ความผิดที่เกิดจาก ยานพาหนะหรือการจราจรนั้นกฎหมายในแต่ละประเทศจะไม่ให้ความคุ้มครองเหตุผลเนื่องจากความผิด ดังกล่าวผู้เสียหายอาจได้รับการช่วยเหลือจากประกันภัย เว้นเสียแต่ว่ามุ่งหมายจะใช้ยานพาหนะในการ กระทำความผิดดังนั้นกฎหมายไทยควรจะต้องตัดความผิดดังกล่าวออกดังเหตุผลที่กล่าวมาแล้วข้างต้นและ เพื่อเป็นการลดงบประมาณของรัฐที่ทางกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประสบอยู่

3. ควรมีการแก้ไขเปลี่ยนแปลงในเรื่องระยะเวลาในการยื่นคำขอซึ่งตามพระราชบัญญัติ ค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา พ.ศ. 2544 กำหนดระยะเวลาใน การยื่นคำขอไว้ตาม มาตรา 22 คือให้ผู้เสียหาย จำเลย หรือทายาทซึ่งได้รับความเสียหายที่มีสิทธิขอรับ ค่าตอบแทน ค่าทดแทน หรือค่าใช้จ่ายตามพระราชบัญญัตินี้ ยื่นคำขอ ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่ผู้เสียหายได้รู้ ถึงการกระทำความผิดหรือวันที่ศาลมีคำสั่งอนุญาตให้ถอนฟ้อง เพราะปรากฏหลักฐานว่าจำเลยมิได้เป็น ผู้กระทำความผิดหรือวันที่มีคำพิพากษาอันถึงที่สุด ว่าข้อเท็จจริงฟังเป็นยุติว่าจำเลยมิได้เป็นผู้กระทำ ความผิดหรือการกระทำของจำเลยไม่เป็นความผิด แล้วแต่กรณี

ทั้งนี้ควรแก้ไขให้ระยะเวลาการยื่นคำขอเหมาะสมกับฐานความผิด เช่น ความผิดที่มีโทษ ร้ายแรงหรือมีความซับซ้อนทางคดีควรมีระยะเวลามากกว่า 1 ปี อาจกำหนดระยะเวลายื่นคำขอ 3 ปี ใน ฐานความผิดที่มีโทษร้ายแรงหรือมีความซับซ้อนขึ้นกับลักษณะคดี เนื่องจากการพิสูจน์ความผิดการ รวบรวมพยานหลักฐานกระบวนการในการดำเนินคดีจำเป็นต้องใช้ความรอบคอบ ในการพิจารณาของ คณะกรรมการจำเป็นต้องอาศัยพยานหลักฐานทางคดีจากตำรวจ อัยการ ศาล และผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ดังเช่น ในประเทศญี่ปุ่น กำหนดให้ศาลที่ตัดสินคดีหรือมีคำพิพากษาว่าผู้ถูกดำเนินคดีอาญาเป็นผู้บริสุทธิ์ เป็นผู้ทำหน้าที่พิจารณาคดีร้องขอค่าทดแทน ดังนั้นผู้ที่จะต้องขอค่าทดแทนจะต้องยื่นคำขอไปยังศาล ดังกล่าวภายในกำหนด 3 ปี

4. การจัดตั้งกองทุนค่าตอบแทนผู้เสียหายและค่าทดแทนและค่าใช้จ่ายแก่จำเลยในคดีอาญา ควรมีการแก้ไขผลักดันให้เกิดกองทุนขึ้น เพื่อความสะดวกรวดเร็ว และปลดปล่อยภาระค่าใช้จ่ายจากรัฐ เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการจัดตั้งกองทุนเยียวยาเหยื่ออาชญากรรม โดยมีที่มาของเงินอันได้มาจาก งบประมาณแผ่นดินที่นำมาจัดตั้งกองทุนเหยื่ออาชญากรรม ค่าปรับทุกชนิดที่ได้จากบุคคลที่ต้องคำ พิพากษาของศาลว่ากระทำความผิด ประเทศฝรั่งเศสที่มาของเงินของกองทุนมีชื่อว่า “กองทุนเพื่อ ประกันภัยผู้เสียหายจากการก่อวินาศกรรมและการกระทำความผิดอื่นทางอาญา”

5. เพื่อเป็นการสร้างให้ผู้เสียหายและจำเลย หรือประชาชนทั่วไปตระหนักรู้ถึงสิทธิของตน ควรจะมีการประชาสัมพันธ์โดยหน่วยงานหลักคือ กระทรวงยุติธรรม ซึ่งเรื่องการรับรู้สิทธินี้เป็นนโยบายระดับชาติ เพราะหากขาดการประชาสัมพันธ์และการนำเสนอที่ดีแล้วแม้ว่ากระบวนการและกฎหมายจะมีประสิทธิภาพมากเพียงใดก็ไม่อาจทำให้ประชาชนผู้ที่ไม่รู้สิทธิของตนได้รับความคุ้มครองได้ ส่วนสำนักงานศาลยุติธรรมตลอดจนหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอื่นก็อาจเป็นส่วนเสริมให้การประชาสัมพันธ์ข้อมูลเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น⁴

⁴กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ สำนักงานช่วยเหลือทางการเงินแก่ผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา . 2550 “รายงานการวิจัย เรื่องการคุ้มครองสิทธิที่จะได้รับการเยียวยาความเสียหายของผู้เสียหายและจำเลยในคดีอาญา. หน้า 116-117

บรรณานุกรม

- คณิต ฒ นคร. (2555). กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- คณิต ฒ นคร. “เมื่อกระบวนการยุติธรรมถูกใช้เป็นเครื่องมือทางการเมือง”. ในเว็บไซต์ <http://www.prachatai.com/journal/2013/12/50309>. สืบค้นเมื่อวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2558.
- คณิตณนศร.(2540). ความเป็นประชาธิปไตยในกระบวนการยุติธรรม.รวมบทความด้านวิชาการของ ศ.ดร.คณิตณนศรย์การสูงสุด. กรุงเทพฯ: พิมพ์อักษร.
- คณิตณนศร.(มกราคม-มิถุนายน 2544).บทบาทของศาลในคดีอาญา.วารสารกฎหมายธุรกิจบัณฑิต ปีที่ 1..
- ชาติ ชัยเดชสุริยะ. (2549). มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์เดือนตุลา.
- ณรงค์ใจหาญและคณะ.(2540). รายงานการศึกษาวิจัยฉบับสมบูรณ์เรื่องสิทธิผู้ต้องหาจำเลยและผู้ต้องโทษในคดีอาญา.กองทุนพัฒนากฎหมายสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา.
- ณัฐยาจรรายชัยเลิศ. (2548). หลักประกันสิทธิผู้ต้องขัง : กรณีศึกษาสิทธิในการดำรงชีวิต. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตคณะนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทวีวัฒน์ธาราจันทร์. (2540). การชดใช้ค่าทดแทนโดยรัฐเนื่องจากการคุมขังอันเกิดจากความผิดพลาดในกระบวนการยุติธรรม.วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิตคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุรศักดิ์ลิขสิทธิ์วัฒนกุล.(2536). หลักความชอบด้วยกฎหมายในกฎหมายอาญา.รวมบทความทางวิชาการเนื่องในโอกาสครบรอบ 84 ปีศาสตราจารย์จิตติตติงศภักย์.กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สุรศักดิ์ลิขสิทธิ์วัฒนกุล.(2538). ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับการคุ้มครองสิทธิของจำเลยตามกฎหมายรัฐธรรมนูญและกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาของไทย.หนังสือรวมบทความทางวิชาการเพื่อเป็นอนุสรณ์แด่ศาสตราจารย์ไพโรจน์ชัชฌาม. กรุงเทพฯ: วิญญูชน.
- อุทัย อาทิวะช. (2554). คู่มือกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เล่ม 2 สิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 1.กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พรินติ้ง.
- อุทัย อาทิวะช. (2557). รวมบทความกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาฝรั่งเศส. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด วี.เจ.พรินติ้ง.
- Shigemitsu Dando.(1965).Japanese criminal procedure. South Hackensack, N.J.: Fred B.Rothman & Co.